ר' דניאל „האב" ו„ענבל" במסע־צלב

מאת ד"ר ישראל אלדד

מה אתה בעצם רוצה מאתנו, דניאל רופאייזן?

הרי לך, ודאי שאין „ראש של גוי", בחור יהודי־ליטאי שכמוך (האמנם צדקו „הגליצאים" ההם שהיו תמיד חושדים בהם בליטוואקים, שהם צלם־קאפ..., כביכול יש להם צלב בראש?), ואתה יודע יפה־יפה יהדות מהי, עם יהודי מהו, דת יהודית מהי, ומה חשבונם של כל אלה עם עולם הנצרות, וגם מה חלקו של הצלב בצלב־הקרס. גויים נוצרים כבר יודעים זאת והחלו מודים בזאת, ואתה לא תדע?

והרי בווילנה ודאי שהיית, ואותו שער־רחוב־מעבר של „האם הקדושה" ראית, ואולי גם יהודים ראית, שהיו עוקפים שער־רחוב זה על מנת לא להיאלץ — כמצות החוק — להוריד את הכובע בפני הפסל ההוא של אם יהודיה מהגליל, אשר גויים פסלוה. ואתה החלטת לקצר את דרכך לישועה ולהוריד את הכובע. מילא. זה עניינך. אך אם את הכובע הורדת, אין אתה חייב להוריד מעל כתפיך גם את „הראש היהודי" ולבוא הנה ולהרבות מהומה ומבוכה רוחנית ונפשית בדור זה שלנו, כה גדול במעשיו וכה מבולבל במחשבתו.

במהרה־במהרה הן תראה מי יהיה העורף לראש שלך כאן, מי המלאכים שיתיצבו מימינך ומשמאלך לעזרך. אתה שכנוצרי קאטולי אדוק מאמין כל־כך בעולם הבא, תראה שכאן יהיו ידידיך במלחמתך כל מי שמרבה יותר לדגול בעולם הזה דוקא, וכל המרבה לכפור לא רק באלהי אברהם יצחק ויעקב כי אם באלהים בכלל, הוא ייהפך לסניגור שלך, וכל אלה הרוצים בשם „ישראליות" לנתק עצמם מהעם היהודי, לפתע פתאום יאחזו כשולי הקאפוטה הנוצרית שלך וילחמו את מלחמתך להיות יהודי על אף היותך נוצרי.

העם היהודי, שהיה חטיבה אחת בדתו ולאומיות, יתר על כן, שסימן היכר מובהק שלו — ויש אומרים: סוד קיומו — היה באופי הלאומי הסגור של דתו ובאופי הדתי של לאומיותו, ללא הפרד, כפי שהיה אבא שלך וסבא שלך עד ראשית הדורות שלנו, עד אברהם אבינו, העם הזה בולע ובילה במאות השנים האחרונות סכיזם הפוך מזה שלך: עמדו יהודים רבים במערבו של עולם וטענו: אין אנו יהודים כי אם בני־דת־משה. אנו גרמנים, צרפתים, ובאחרונה גם פולנים־לאומיים־פאטריוטים ורק בני דת משה. לאומיותנו פולנית, גרמנית, צרפתית, והיום גם אמריקנית ורק בדת אנו יהודים, או ליתר דיוק וניתוק: בני דת משה. והם הוכו שוק על ירך, גם יוצאי ירכם — שלא התמידו כמובן בכך והמירו גם דתם — קיבלו את „השוק" הגדול אשר שמו אנטישמיות מודרנית. אמנם יש סימנים לכך שהחלו לשכוח והחלו לחזור על קיאם, גם לאחר שאירופה הקיאה אותם, ועם היווצרות מדינות ואומות חדשות לבקרים באפריקה למשל, והיווצרות כמובן — ישובים וקהילות יהודיות שם, אולי נשמע בעוד דור אחד על ר' משה או ר' יענקיל או אפילו דני ועוזי שהם בני לאומיות גאנאית או קונגואית אבל בני דת משה... אבל בדרך כלל נראה היה שנסיון זה נכשל והשטן המחפש דרכים לכלותנו התיאש ממנה.

והנה בא בחור יהודי־ליטאי, חריף־מוח כנראה, והופך את הקערה על פיה ממש: אני יהודי בן דת ישו...

משמע, אם נתיר תהליך זה — נגיח, שהרי גם אם אנחנו נתיר, ההיסטוריה והשכל לא יתירו — נזכה בקרוב בימינו, וכל מי שמכיר את האופי שלנו יודה באפשרות זו, ליהודים קאטוליים, וליהודים פרוטסטאנטיים, ואם כן למה לא ליהודים מושלמים, ומובן מאליו ואולי בתמיכה מגבוה־גבוה: יהודים בודהיסטים. וכי למה לא?

שכל הסבך הזה אינו דרוש לנו, ברור, ברור גם למי שאינו מניח תפילין של רבינו תם. אבל למה לך להכניסנו על דרך מלחמה משפטית ומחר ודאי גם ציבורית, לתוך סבך זה שסופו עקידה מכאן ומכאן, משמים ומארץ, מלב ומהגיון, מדת ומלאום ומהיסטוריה אלא קרחה מכאן ומכאן. למה לך זאת?

אפשר היה לחשוב: בחור אמיץ־לב זה כיצד הוא „סידר" את הגרמנים? התחפש לאחד מהם וסייע למעשי חבלה בהם. אם כך, שמא גם בתחום הרוח שלנו הוא עושה מעשה כזה? רוצה להופיע כיהודי דוקא כדי להקל על עצמו את מלאכת החבלה בעם היהודים ולנצרו?

סלח לי על שאני מעלה חשד זה, שהרי באמת לא יובן ולא יאומן למה לך כל העסק הזה?

למה לא תסתפק בישראליות?

אפשר היה כמובן לערער גם על כך. אפשר היה לחדור לעומקו של מונח ושל שם ולהפריך גם אפשרות של צירופים שונים שהתחלנו לצרף: מושלמי־ישראלי, נוצרי־ישראלי, ערבי־ישראלי וכו'. כי גם ישראל הוא מושג עמוק יותר מן המסגרת הממלכתית. אלא מאי, מזה אין מוצא בימים כשלנו. אי־שם חייבים לחתוך ולגזור מונח מדיני־ממלכתי. אי־אפשר כמובן לבוא ולהמציא מונח ממלכתי לאומי שלא יהיו בו מסממניה המיוחדות של הלאומיות שלנו העמוקה בזמן וברות, ואף על פי כן אין ברירה. אם כן גזרנו: ישראל הוא שם המדינה. אולי שלא בכוונה יש בזה איזה המשך מאותו קרע קדום שבין מלכות ישראל ומלכות יהודה, כשישראל היתה יותר חילונית ועכו"מית, אלא שראשית: לאחר חורבנה חזר השם על כל העם, ושנית: יהודה היתה גם ממלכתית ולא דוקא מושג דתי. אלא — כאמור — אין ברירה: ישראל־מדינה. ניחא, עד שיבוא גואל. או בלשון קדמונים: נשאיר זאת בתיק"ו, זה מעורר קושיות ובעיות, ותשבי יתרצן, אין אנחנו יכולים לפתור הכל, צריך להשאיר משהו למשיח.

אבל מי שסבור — כמוך, אב דניאל — שהמשיח כבר בא, והוא היה ישו, ומאז תם יעודו של העם היהודי, והכנסיה הנוצרית בכלל והקאטולית בפרט היא עם־ישראל־ברות, מה אתה, כקאטוליק, משמע, איש הכנסייה ולא סתם מאמין מופשט ואינדיבידואלי באידיאה הנוצרית. מה אתה רוצה עוד מעם ישראל ומעם יהודי זה?

והנה נהגנו כך לפנים משורת הדין. כי שורת הדין ושורת המסורת המגיסה והכאובה מצוה נידוי מוחלט של כל מומר ומשומד. גרוע הוא מגוי מבטן ומלידה. בוגד הוא באלהיו ובבית אביו ואמו. „קריעה" קרעו בבית יהודי אם אחד הבנים המיר את הדת. כמו על מת, וישבו שבעה כמו על מת. לא על מי שנעשה אפיקורס, לא על מי שאכל חזיר וחילל שבת, כי אם אך ורק על מי שטבל לנצרות. זה היה דין בישראל ונוהג בישראל והיו לזה שרשים עמוקים מאוד וטעמים עמוקים מאוד. וכאשר התחלנו לקבץ פזורנו ושרידי איברנו המרוטשים גם מבין כל הגויים הנוצריים והאקטוליים, החלטנו: חוק שבות: זכות עלייה לכל יהודי; ולא עלה על דעתו של אף אחד מבין המחוקקים, אף אחד. אף לא הבלתי־דתי, שבשם יהודי יכונה גם... נוצרי, אם רק מגזע יהודים הוא, שהרי אנחנו איננו גזעניים.

והנה באת אתה, דניאל רופאייזן, ורוצה אתה להפוך את החוק ואת מהלך אלפי השנים ואת המהות.

ואני מניח שנעשית נוצרי קאטולי מאמין באמת, ואין אני רוצה להכנס לוויכוח לא על הנצרות בכלל, אך גם לא על אי־ההגיון הנוצרי שבדבר זה של יהודי־נוצרי. אולי קיבלת אולי לא קיבלת על כך אישור מהממונים עליך בהייראכיה השלטונית הקאטולית עד לכס הקדוש. זה לא ענייננו. אך ענייננו הוא לאמר לך, שאם אתה, משומד למרות הכל, קיבלת לא רק זכות כניסה הניתנת אצלנו כמעט לכל (גם לגרמנים שעבדו במנגנון המלחמה וההשמדה של היטלר אך הבינו לקפוץ מן העגלה הבוערת רגע לפני הסוף) כי אם גם אזרחות, אם כי אין החוק מחייב זאת, הרי כבר פעלנו שלא כרוח יהודים בגלויות, פעלנו לפנים משורת הדין, ולא מעט גם בהתחשב בעבר הגבורה שלך במלחמה בנאציזם, ואולי גם מתוך קצת אמונה שמעשה ההמרה היה עניין של אמונה באמת ולא כרוב מקרי ההמרה, מטעמי נוחיות.

ובכן: דייך.

ולא — אולי אפשר להוסיף ולהביע לך הערכה על מעשה הצלת יהודים, כדרך שאנו עושים עם שאר חסידי־אומות העולם. לנטוע עץ, אפילו יער שלם, מה איכפת, עוד „יער על שם" בג'ונגל הזה שלנו. ורק לא זאת, ר' דניאל רופאייזן, רק שם יהודי לא ייקרא עליך. בכל זאת אי־אפשר ליהנות מכל ההנאות שבעולם הזה ובעולם הבא ועל חשבון אחרים, פי על חשבון אותו קשר־בל־יינתק שבין לאומיות ודת בעם היהודי.

ואולי לכך התכוונה בלא־יודעים אותה בדיחה יהודית (ומכיון שמצד הכוונה ומצד התוצאה יהודי אתה, ודאי תאהב. ודאי תבין עוד בדיחה יהודית?) על אותו כופר שהחל לעשות מלחמה „על ה', על משיחו, ואפילו על נגתקה". מסתבר, שמאחורי הקליפה של בדיחה זו, כאילו הכופר הזה או המספר הזה הוא בור ועם־הארץ ומסלף את הפסוק שבתהלים, מסתבר שמאחורי זה ישנה אמת עמוקה ביותר: הכופר באמת רוצה לחכל גם ב„נגתקה" הזה, גם בניתוק אשר העם היהודי על ידי זיהוי הדת והלאומיות שלו ניתק עצמו מן הגויים והציל עצמו מן הטמיעה המוחלטת. ומי שבא לבטל ניתוק זה, בין אם הוא רוצה להיות גרמני־או־צרפתי־בן־דת משה, בין אם הוא רוצה לפי המבט החדש ההוא להיות יהודי־בן־דת־ישו, דינו כדין מי שנלחם בשם וכמשיחו. והרי פרק זה, תהלים ב, מאוד חביב על הנצרות. ואין צריך לאמר, ועל כך ודאי לא יחלוק האב דניאל, שמשיחו אין פירושו בעיני יהודים מכל מקום: ישו, כי אם דוד שהיה ובן־דוד שעוד יהיה. יאמין האב דניאל כאות נפשו במה שהוא מאמין, זו זכותו כמובן, אבל להגיע לידי אבסורד ולרצות להניח שיהודי מאמין בישו כמשיח ממשיך להיות יהודי, ולתבוע שהעם היהודים יקבל זאת: אין לו זכות, ויש לקוות שאפילו בית־דין־עליון בישראל שבסיסו לפי שעה החוק החילוני, והחוק בכלל, לא ינתק עצמו מן השכל הישר ומן ההיסטוריה. ואם כבר בתוקף נסיבות שונות וסבוכות ישראל מופקרת לכל מיני פאראדוכסים ועבודות־זרות, אל תגעו במשיחי.

ואתה, אב דניאל, אם אינך חבלן מדעת, ואוהב ישראל אתה, עשה טובה זו עם ישראל, לפחות בדור זה, רווי־דמים וספוג־מאבקים פנימיים, מכף רגל ועד ראש אין בנו מתום, ככתוב, מכל כך הרבה הנאות אתה מתנזר, אנא, עשה עמנו חסד, אתה, בן דת החסד והרחמים והינזר גם מתאותך „היהודית" ההיא.

וגם אם בתוקף הדימוקראטיה, השטחוקראטיה והבורו־קראטיה („בורו" ולא ביורו) בישראל, נגיע לאותה הפרדה „מיוחלת" בין דת ומדינה, הרי גם אז זה יחול על ישראל כמדינה, כגוף משפטי אזרחי, ואין שום מוסד ישראלי שיהא לו יפוי כוח להתיר ממזרות היסטורית זו של יהודי־בן־דת־ישו.

*

מילא בעניין זה ישנן כתובות: פונים אל האב דניאל במישרין, פונים אל בית־הדין העליון, פונים אל השכל הישר, אשר גם הוא התעקם מאוד אצלנו, אך באים גויים מזמן לזמן. זה בא ובועט מימין וזה בא ומרביץ משמאל, והעקום נעשה ישר, או פונים אל ההיסטוריה, שאף על פי שאין לה כתובת, בסופו של דבר ואיכשהו המכתבים אליה וממנה מגיעים. אבל אל מי פונים בעניין זה של להקת „ענבל" של יוצאי־תימן־היהודית המוטסת להוליבוד להשתתף בסרט „הסיפור הגדול" ביותר בהיסטוריה" סרט על ישו?

למי פונים? למשרד החוץ, למשרד החינוך והתרבות או למשרד אחר מהמשרדים אשר הם כשועלים מחבלים בכרמים רבים, גם בכרם התימנים שלנו, שהרי עליהם הטילו ראשי הלהקה האמנותית התמימה־לשעבר, את האחריות למעשה עיוות זה? כי איכה הפך „מרבד הקסמים" למדבר הבישוף, להפוך בני יהודים תימנים ל„שחקנים" בסרט נוצרי־מיסיונרי?

ואל תאמרו לי „אמנות". סרט זה הוא בראש וראשונה אמונתי, וזה דבר של ודאי, הצד האמנותי הוא עדיין בגדר של שמא, בין כה וכין כה, האמנות שבו באה לשרת את האידיאה האמונתית שבו. מה עושה שם להקה יהודית־ישראלית?

ואל תאמרו: הנה הנוצרייה מרתה גראהאם ממחישה את פרשת יהודית, או תיאטרון גויי אלמוני מציג מחזה על דוד. הללו, משמע כל האירועים והאנשים שלפני ישו, אינם עניין כלל למחלוקת אידיאית או היסטורית. הנוצרים לא־רק רשאים, הם חייבים לשוב אל המקרא ואל כל הספרות היהודית הטרום־נוצרית כאל הבסיס, ואנחנו לא רק שאיננו חייבים כי אם גם איננו רשאים להמחיש או לסייע להם בהמחשת האידיאה שלהם שפרשה מהיהדות ואשר בשמה סבלה היהדות.

ואני ארחיק לכת ואומר: אם דוקא מישהו רוצה לעמוד על הצד היהודי בפרשה. על ישו ועל מרים כיהודים, וטוען: הרי הם בשרנו ודמנו, ואנו יכולים ורשאים לעסוק בהם, אדרבא, נעסוק אנו בהם באמנות כאשר עסקו קלוזנר במדע, קבק בסיפור. אך זו תהא גישתנו אנו, מתוכנו, אדרבא, נראה אותם כפי שהם נראים לנו, מנפשנו, לחיוב או לשלילה, אך מתוך אמת שלנו, אדרבא, נציג, נסריט את „במשעול הצר" של קבק. אפשר להתווכח על כך אם זה דוקא, נחוץ, אם אין לנו נושאים ופרשיות חשובות יותר. אך מכל מקום זה יהיה לגיטימי, זה מותר לנו גם אם זה לא נחוץ לנו.

אולם מה שלא נחוץ לנו וגם אסור לנו, הוא לתת יד ולהשתתף בפרשה זו של היווצרות הנצרות והמיתוס הנוצרי, כפי שהיא מוצגת על ידי הנוצרים.

ואל תאמרו לנו, כפי שאומרים ומבטיחים: לא תהיינה שם כל פגיעות אנטי־יהודיות. יפה מאוד באמת מצדם, שלא יראו אותנו כרוצחי משיחם. אך אין זו הבעייה, הבעייה עמוקה יותר. זהו סרט שלא ספק, ולשם כך ידוע הדבר לא צריך לחכות ולראותו, בא כאפותיאוזה של הנצרות. בא להראות את גדולת „הסיפור", עומקו, קדושתו, בא להראות כי אכן ישו אלהים היה, אם בבשר ואם ברוח, ודתו דת גאולה היתה.

מה ליהודים ולסרט כזה?

והרי המדובר הוא לא באיזה יהודי אמן סתם, יהודי קוסמופוליטי שהאמנות היא כל חייו, המגלם כל מיני תפקידים, כי אם בלהקה כמעט ייצוגית, בלהקה אשר למרבית האבסורד, מייצגת את יהדות תימן, זו השרשית, זו האופיינית כל כך בתומה ובאמנותה, והיא ישראלית. האם גם זו הופכת להיות „אמנות לשמה" או „אמנות להשכיר" לכל מזמין?

כימי „הריפורמה" בראשיתה יש והיו במקהלת בית כנסת שרות „שיקסות" נוצריות, ואחרי שירת „שמע ישראל" למשל היתה „שיקסה" אחת קוראת בהתפעלות: הה, יזוס מאריה! ה„שמע ישראל" היה נפלא! האם על משקל זה נשמע בקרוב מפי אחד רחמים לוי או מפי שרה שרעבי: רבונו של עולם, ישו־המשיח היה נפלא! והוא או היא מצטלבים...

הם זקוקים לסרט התהילה לנצרות ליהודים „מקוריים"?, והרי יהודים מקוריים דוחים את שניהם, גם את האמונה שלהם, גם את האמנות לשמה. יהודים מקוריים הם יהודי־אידיאה, והם אסורים לא רק על צלב בבית כנסת כי אם גם על מזוזה בכנסייה: המזוזה נפסלת, נטמאת, כשהיא באה לשמש עבודה זרה.

וזה בגדר הפקרות והתפקקות מוחלטת, זה גרוע יותר ממעשי המיסיונרים בארץ. זהו מעשה מיסיונרי של להקה יהודית ישראלית, בגושפנקא אם לא ביוזמה של משרדים ישראליים יהודים, ואיזה נס־עם ממש שעדיין, עדין לא ביוזמתה ובהתר של משרד הדתות.

והרי זה בעומקו של דבר ממש מעשה האב דניאל רופאייזן בצורה אחרת „אמנותית". אם שרה לוי ולוי רחמים ורחמים סעדיה ימירו חלילה את דתם, מילא, זה אסון, זה גם פאראדוכסאלי באשר תימנים הם ולא אשכנזים, אך מה לעשות. אינני סבור שאכן עלינו להכנע לכל אותן סחיטות אשר סחטנים התמחו בהן, לסחוט כספים ושיכונים וחיי טפילות מתוך איומים של התנצרות. שילכו. ואולם שרה רחמים ורחמים לוי ולוי סעדיה אלה אינם ממירים את דתם, הם יהודים ורואים עצמם ודאי כיהודים טובים ומקוריים ונציגי ישראל שם, והנה הם נותנים יד רשמית־כמעט לסרט על ישו שכוונתו להראות שזה „הסיפור הגדול ביותר בהיסטוריה". ואפשר לסמוך כמובן על הוליבוד ששם יהיה הכל משוח בשמן זית זך, לא לפגוע ולא להפגע, זה גם חישוב כספי, אבל גם חישוב מיסיונרי טוב. עברו ימי האינקביזיציה ואותה שעה כמובן יושבים אלפי כמרים ראשי הכנסייה ובין היתר שוקלים אולי ושמא לרכך קצת את ההאשמה נגד היהודים שרצחו את האלהים. ואנו נשתתף בסרט שוודאי לא ישיל אשמה זו בנו אבל ודאי לא יתן לנו לייצג את עמדתה הבסיסית של היהדות: ישו לא אלהים ולא בן אלהים ואף לא משיח ולא גואל, אם לא להרחיק לכת ולאמר, שדתו — ולא הוא כמובן במכוון — הביאו דמים רבים ולא גאולה לעולם, לאחר שלבו היהודי הטוב נתנס ונחנק על ידי עכו"ם.

*

ואם רוצים דוקא לספר את „הסיפור הגדול ביותר בהיסטוריה" אנו יכולים לספר אותו, ובהרבה יותר אמת עובדתית והוכחה עובדתית. ההיסטוריה שלנו היא הסיפור הגדול ביותר בעולם.

אם היה מישהו אשר עונה על אמונתו, לא איזה עשרות בשנים בקיסרות רומי, כי אם אלפי שנים בכל הקיסרויות וגם בקיסרות דת האהבה הנוצרית, אנו שעונינו, אנו שנצלבנו, גם בישו אנו היהודים נצלבנו, כיהודי הוא שנצלב בידי רומאים־אבות אשר בניהם שבו וצלבו אותנו עד עצם היום הזה בשם אותו צלב עם ובלי קרס.

ואם יש מישהו שרשאי לאמר על עצמו שאלהים ילד אותו לא בנסים ולא מרחם בתולה כי אם בכוח אידיאה, בכוח הרוח, בכוח תורת חיים מיוחדת, אנחנו רשאים לאמר זאת ולהוכיח זאת בעצם קיומנו.

ואם יש מישהו שרשאי לטעון באמת תחייה מן המתים, עלייה מבור צלמות, הצלה מן הצלב, רק אנחנו, רק העם היהודי שעונה ונצלב ונרצח בלי־הרף וחוזר וקם לתחייה, לא במיתוס, לא בסימבול, לא באגדות שליחים, כי אם לעיני עולם כולו, אנחנו, העם היהודי כלבד הוא מכל עמי תבל אשר ירד מכל צלבי־הדרכים בכל הגולגולתות שבעולם וקם לתחייה על אדמת קודש זו בגופו וברוחו.

זהו, סיפור זה של העם היהודי הקיים וקם לתחייה אחרי הכל, זהו הסיפור הגדול ביותר בהיסטוריה של המין האנושי והמוכח האמיתי, כעובדתי ביותר, והוא הנסי ביותר מכל הנסים ההיסטוריים שאירעו לאנשים ולעמים.

זה הסיפור הגדול ביותר בהיסטוריה. ודוקא נוצרים ולא אחרים דוקא נוצרים מאמינים חייבים לתפוש דבר זה, באשר שני היסודות של אמונתם: הצלב והתחייה, בין אם היו ונתרחשו אז, בין אם לא היו ולא נתרחשו, בנו בעם המשיח. ודאי שהיו ודאי שנתרחשו ודוקא בדור זה שלנו. על כן הם הנוצרים המאמינים, חייבים לבוא אלינו וממש לכרוע ברך בפני עם־המשיח הקם לתחייה לאחר שעונה ונצלב כל כך.

אך איך יתפשו אמת זו שנתגלתה לעינינו, הם, הגויים, ראשי הכנסייה המתכנסת ונאבקת על קיומה, על זכות קיומה המוסרי, אם גם אנחנו, היהודים הקמים לתחייה, העדים החיים והגיבורים של אמת המשיחיות שלנו ולא שלהם, אם גם אנחנו איננו תופשים זאת ומתוכנו, ומתוך כבשן האש והגאז עצמו יוצא דניאל רופאייזן זה ויוצאת להקת שרה־לוי־רחמים־סעדיה „לשחק" בסרט הנוצרי.

מרבד הקסמים... היה לאחיזת עיניים!

„הבוקר" — 23.11.62 — עמ' 3